

– Hakemli Makale –

KUR'AN-I KERİM'DE MATAR KELİMESİNİN ANLAM ALANI (VUCÛH VE NEZÂİR BAĞLAMINDA)

Şemsettin IŞIK

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Tefsir Ana Bilim Dalı

semsettinisik@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8872-801X>

ÖZ

Yüce Allah, rahmeti gereği bozulan hayat akışını düzeltmek için sürdürdüğü yasanın Hz. Muhammed ve onun dilinde gönderdiği Kur'an-ı Kerim ile nihayete erdirmiştir. Bundan dolayı başta vahyin ilk muhatapları olmak üzere, bütün insanlara hitap dili olarak Arapça seçilmiş ve onunla seslenilmiştir. Böylece cihanşümul bir hitaba vasıta kılınan bu dil üzerinde her türlü iyileştirme ve geliştirme yapılmış ve kazandırılan yeni bir üslup ile beyanda rahatlık, verilen mesajı anlamada kolaylık sağlanmıştır. Bu bağlamda harften kelimeye, ayetten sureye varıncaya kadar lafız ve mânâ ilişkisi çeşitli edebî sanatlar eşliğinde son derece büyük bir uyum içerisinde takdim edilmiştir. Aynı şekilde vücûh ve nezâir gibi çeşitli ifade biçimleri de 'matar' kelimesi örneğinde olduğu gibi yer almıştır. Böylelikle Kur'an-ı Kerim'in ayet ve sureleri arasındaki lafız ve mânâ münasebeti en üst düzeye çıkarılmış ve bir benzerinin ortaya konulmasına da imkân verilmemiştir. Hatta eş anlamlı kelimelerin, birbirinin yerine kullanılması hâlinde bile anlamda daralma ve ahenkte bozulma söz konusu olacak tarzda bir icaza sahip kılınmıştır. Bu çalışmada, vücûh ve nezâir yönünden 'matar' kelimesi ve anlamdaşlarının anlam alanlarının farklı olduğu ve lafız-mânâ ilişkisindeki ahenkten dolayı birbirinin yerine de kullanılamayacağı hususu ortaya konulmak istenmiştir. Bu sayede onun her bir kelimesinin ne kadar itina ile seçildiği ve bulunduğu yere ne denli bir çeşni kattığı gerçeği de vurgulanmış olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Vucûh ve Nezâir, Matar, Yağmur, Yağış.

The Word " Matar" And Its Meaning Scope in the Holy Quran (in the Context of Al-Wujuh wa al-Nazair)

Almighty Allah, the mercy of the flow of life in order to correct the deterioration of the law continued by the Prophet. Muhammad and the Quran in his language has ended with him. For this reason, Arabic was chosen as the language to appeal to all human beings, especially the first interlocutors of the revelation. In this way, all kinds of

improvements and developments were made on this language, which was made a vehicle by means of a spiritual vehicle, and a new style made it easier to understand the given message. In this context, from letter to word, from verse to sura, the relationship between statement and meaning was presented with great harmony in the presence of various literary arts. In the same way, various forms of expression, such as 'vucûh' and 'nezâir', took place as in the example of 'matar'. Thus, the relationship between the verses and suras of the Quran and the meaning of the relationship has been maximized and it is not allowed to reveal a similar. In fact, even if the synonym words are used interchangeably, it has been made to have an action in the sense of contraction and harmony in the sense. In this study, word 'matar' and synonym meanings attributed to the meaning of similar have been defined as having different meaning fields in terms of vucûh and nezâir and they cannot be used in each other's place due to the harmony in statement -meaning relationship. In this way, the fact that every word of her was chosen with care and with what color she placed the place.

Keywords: Tafsir, Vucûh and Nezâir, Matar, Rain, Rainfall.

GİRİŞ

Yüce Allah, rahmeti gereği içlerinden seçtiği elçilerin diliyle hitap etmiş (İbrahim 14/4) ve bir uyarıcı göndermeden de toplu bir azaba maruz bırakmamıştır (el-İsrâ 17/15). Bu ilahî gelenek, Hz. Muhammed (s.a.v)'in risaleti ile son bulmuştur (el-Ahzab 33/40). Dolayısıyla son peygamber Araplardan seçilmiş olduğu için son vahiy dili de Arapça olmuştur.

Aslında bir dilin vahiy dili olarak seçilmesi onun için bir ayrıcalıktır. Nitekim dilleri birbirlerinden ayıran özelliklerin başında kelimelerin yapısı, telaffuzu, cümlelerin kuruluş biçimleri, üslubu, sahip olduğu edebî sanatları ve kelime hazinesi gelmektedir. Arapça, vahiy dili olarak kullanılması sebebiyle kelime ve mânâ yönünden zirveye taşınmış ve muhataplarının gönlünde yer bulmasına imkân sağlanmıştır. Zira Kur'an-ı Kerim'de harflerden kelimelere ve ayetlerden surelere varıncaya kadar her şey, nazım ve mânâ yönünden tam bir ahenk içinde yer almıştır. Bu da inkârın, imana dönüşmesine yol açmıştır. Nitekim bu duruma, Hz. Ömer (ö. 23/644), Ebu Zer (ö. 31/652) ve Tufeyl (ö. 97/718) gibi sahâbîler örnek olarak verilebilir. Bundan dolayı Mekke'nin ileri gelen aristokratlarından olan Ebu Cehil ve Ebu Süfyan gibi bazı kişiler, Peygamber'in (s.a.v) Kur'an-ı Kerim okuyuşunu gizli gizli dinlemekten kendilerini alamamışlardır.¹ Buna da 'vucûh' ve 'nezâir' gibi

¹ bk. Alican Dağdeviren, "Kur'an'ın Fonetik İcâzı", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2009/2), 71.

birçok edebî unsurun katkısı olmuştur. Bundan dolayı bu kavramlar, tefsir usulünün konusu hâline gelmiştir.²

Söz konusu kavramlardan birisi olan 'vücûh', 'vech' kelimesinin çoğulu olup yüz ve çehre anlamına gelmektedir. Bunun yanında bir şeyin kendisi, üst kısmı, önü, üslup, tarz ve cihet gibi anlamları da bulunmaktadır.³ Kavram yönünü de bir kelimenin, çeşitli yerlerde farklı mânâlarda kullanılması teşkil etmektedir.⁴

'Nezâir' ise 'nâzire' kelimesinin çoğuludur. Kelime olarak bir şeyin dengi, benzeri ve aynısı gibi anlamlara gelmektedir.⁵ Kavram yönünü de farklı kelimelerin, aynı anlamlarda kullanılması oluşturmaktadır.⁶

'Vücûh' ve 'nezâir' bağlamında 'matar' kelimesine bakıldığında, bulutlardan serpilip su, bulut suyu, yere dökülen su, yağmur, yağmurlu ve yağışlı gün,⁷ uyarı, azap, ceza ve intikam alma gibi anlamlara⁸ gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de 'matar' kelimesi, hem rahmet (yağmur) hem de gazap yağdırma anlamında⁹ zıt anlamlı bir kelime olarak kullanılmıştır. Bundan dolayı bu kelimenin rahmet yönü, 'nezâir'in; gazap yönünü de 'vücûh'un konusu olmuştur.

Bu nedenle bu makalenin, Kur'an-ı Kerim'de yağmur¹⁰ ve sudan bahseden ayetler üzerine yapılan tez¹¹ ve benzeri çalışmalardan artakalan boşluğu dolduracağına inanılmaktadır.

² bk. Kar'âvî, Süleyman b. Salih, *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1408), 10; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsîr Usûlü* (Ankara: TDV Yayınları, 1979), 184-185.

³ Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem b. Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdir, 1414), "vch", 13/555; Kar'âvî, *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 11; Mehmet Suat Mertoğlu, "Vücûh ve Nezâir" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 43/141; Sabri Türkmen, *Arapçada Çok Anlamlılık ve Kur'an-ı Kerim, Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. Yılı Armağanı Kur'an -Özel Sayısı-* (Ankara: DİB Yayınları, 2012), 542.

⁴ Kar'âvî, *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 12; Mertoğlu, "Vücûh ve Nezâir", 43/141.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "nzi", 5/215; Kar'âvî, *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 11; Mertoğlu, "Vücûh ve Nezâir", 43/141; Türkmen, *Arapçada Çok Anlamlılık ve Kur'an-ı Kerim*, 543-544.

⁶ Kar'âvî, *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 12-13; Mertoğlu, "Vücûh ve Nezâir", 43/141.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "mtr", 5/178; Ragıb el-İsfahanî, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, thk. M. Halil Aytânî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1998), 472.

⁸ bk. İsfahanî, *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*, 472.

⁹ Muhammed Fuad Abdülbakî, *Mu'cemu'l-Müfrehes li Elfazî'l-Kur'âni'l-Kerîm* (İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyye, 1982), 668.

¹⁰ bk. Mustafa Yıldız, *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

¹¹ bk. Osman Yücel, *Kur'an'da Su* (Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

A. Vücûh ve Nezâir Bağlamında Matar Kelimesinin Eşanlamlıları

Kur'an-ı Kerim'de yağmur mânâsında kullanılan 'matar' ve anlamdaşlarına vücûh ve nezâir bağlamında bakıldığında, onların berad (en-Nur 24/43), ğays (Lokman 31/34; eş-Şûra 42/28; el-Hadid 57/20), mâe (el-Bakara 2/22; el-Hicr 15/22; İbrahim 14/32), midrar (el-En'am 6/6; Hud 11/52; Nuh 81/11), rac' (et-Tarık), rahmet (el-A'raf 7/57; el-Furkan 25/48; en-Neml 27/63), rızık (el-Bakara 2/22; el-Mü'min 40/13; el-Câsiye 45/5; ez-Zariyat 51/22), sayyib (el-Bakara 2/19), semâ (el-Enam 6/6; Hud 11/52; Nuh 71/10-11), tall (el-Bakara 2/265), vabil (el-Bakara 2/264-265) ve vedk' (en-Nur 24/43; er-Rûm 30/48) şeklinde yer almış oldukları görülecektir. Bunların her birinde yağmurun meydana gelişinden, çeşitlerinden, sürekli yer ile gök arasında deveren edişinden (su döngüsünden), belli bir ölçüye göre yağışından, temiz ve tatlı kılınışından, yeraltında depolanışından, bereket, rahmet ve rızık oluşu gibi çeşitli yönlerinden bahsedilmektedir. Böylece 'matar' kelimesi ve anlamdaşı olan her bir kelimenin içinde yer aldığı ayet, lafızdan doğan mânânın zihinlerde daha kolay yer tutmasına ve müşahhas bir tablo olarak gözler önüne serilmesine imkân vermektedir.

Kur'an-ı Kerim, bu tür beyanlarda yer alan zihnî mânâları, müşahede edilen olaylar ve görülen manzaralar eşliğinde yaşanan canlı bir hayata dönüştürmektedir. Böylece olayları, sahneleri ve manzaraları canlı bir hale sokmakta ve muhataplarını olayların vuku bulduğu veya bulacağı alanlara çekmektedir. Bu sayede olaylar ile hemhâl olmakta ve vuku bulan hadiselerden etkilenip hislerini açığa vurmaktan geri durmamaktadırlar.¹² 'Mâe' (su) kelimesinin, 'matar' kelimesinin anlamdaşları arasında otuz bir defa yağmur anlamında kullanılması bunlardan biridir.¹³

1. Matar ve Anlamdaşlarının Sözlük Anlamları

Kur'an-ı Kerim'de 'matar' ile birlikte yağmur anlamında kullanılan kelimelerin her birinde yağış biçimleri, fonksiyonları ve etkileri konu edilmektedir. Nitekim her bir mevsimde yağan yağmur, yeryüzü ve üzerindekiyle farklı bir şekilde tesir ettiği herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bu husus, yağmurun sakin veya şiddetli, sürekli veya esintili, iri veya küçük damlalı, toprağı yarması veya okşaması, geniş veya sınırlı bir bölgeye yağması, fayda ya da zarar vermesi gibi özelliklerine göre farklı isimler

¹² bk. Seyyid Kutub, *et-Tasvîru'l-Fennî fi'l-Kur'ân* (Mısır: Dâru's-Şurûk, 2002), 36.

¹³ Abdülbaki, *Mu'cemu'l-Müfehres*, 684.

almasına sebep olmuştur.¹⁴ Bunları aşağıya derç ettiğimiz kelimelerin anlamlarında net bir şekilde görmek mümkündür.

1. 1. Matar

'*Matar*' kelime anlamı itibariyle bulutlardan serpilen su, yere dökülen su, yağmur, yağmurlu ve yağışlı gün gibi¹⁵ anlamlara gelmektedir. Bununla birlikte uyarı, azap, ceza ve intikam alma gibi mânâları da içermektedir.¹⁶

1. 2. Berad

'*Berad*' kelimesi, soğukluk, serinlik manasında hararetin zıddı olup bir şeyin ısısının düştüğünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayrıca 'berad', yağmurun soğuktan dolayı havada soğuması (ve donup dolu hâlini alması) anlamına da gelmektedir.¹⁷ Bu da Kur'an-ı Kerim'de sadece "en-Nûr" sûresinde yer almaktadır.¹⁸

Bazı müfessirler, bu ayette yağmur ve dolu taşıyan büyük kütleli koyu kümülüs bulutlarından bahsedilmekte olduğunu söylemiş ve üzerinde çeşitli yorumlar yapmıştır.¹⁹

1. 3. Ğays

¹⁴ bk. Mustafa Yıldız, *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*, 11-12.

¹⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "mtr", 5/178; İsfahanî, *el-Müfredât*, 472; İbrahim Mustafa vd., *el-Mu'cemü'l-Vasît* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990), 875; el-Ebu Luis Ma'luf el-Yesûî, *el-Müncid fi'l-lâm* (Beirut: Dâru'l-Meşrik, 1973), 766.

¹⁶ bk. İsfahanî, *el-Müfredât*, 472; Ebu Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah el-Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, thk. A. Yusuf en-Necatî vdg (Mısır: Dâru'l-Mısıriyye Li't-Te'lîf ve't-Tercüme, ty), 2/269; Ebu'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtili'l-bni Süleyman*, thk. A. Mahmûd Şehâtah (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâs, h. 1423), 2/48.

¹⁷ bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "brd", 3/82; İsfahanî, *el-Müfredât*, 53; İbrahim Mustafa *el-Mu'cemü'l-Vasît*, 48; Yesûî, *el-Müncid fi'l-lâm*, 33; Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, 2/256; Nâsuriddin Ebu Saîd Abdullah b. Ömer el-Beydavî, *Envaru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vîl*, thk. M. Abdurrahman el-Mer'âşî (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, h. 1418), 4/110.

¹⁸ "Görmez misin ki, Allah birtakım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki, bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökteki dağlar (gibi büyük bulutlar)dan dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de uzak tutar." en-Nur 24/43.

¹⁹ bk. Fahrüddin Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb-Tefsîr-i Kebîr*- (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420), 24/405; Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vîl*, thk. Yusuf Ali Büdeyvi (Beirut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyibi, 1998), 2/511; Cemâlüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fi'l-İlmi't-Tefsîr*, thk. Abdurrezâk Mehdi (Beirut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h.1422), 3/301.

'Ğays' kelimesi, yağmur mânâsındadır. Çoğulu da 'iğyâs' ve 'ğuyûs'tur. Bu kelime, yağmurun bitirdiği şey,²⁰ bolca yağın faydalı yağmur, ilahî yardım ve rahmet anlamlarına da gelmektedir. Yağmur mânâsında kullanılması ise kuraklık ve kıtlıktan sonra gelen bir ilahî yardım şeklindeki yaz yağmuru oluşundandır.²¹ Yine mecazî mânâda gökyüzü, bulut ve her türlü bitki için de kullanılmıştır.²² Burada 'ğays' kelimesiyle ifade edilen yağıştan, bolca yağması yönüyle Nisan yağmurlarına; kuraklık ve kıtlıktan sonra yağmasıyla da yaz yağmurlarına delalet ettiği anlaşılmaktadır. Yaz yağmuru anlamında kullanılan 'ğays' kelimesi, üç ayette yer almış ve bunlarda onun nimet ve rahmet yönüne değinilmiştir.²³

1. 4. Mâe

'Mâe', 'mvh' kökünün sonundaki 'h' harfi düşürülüp 'vav' da 'elif'e dönüştürülmesiyle elde edilmiştir. Çoğulu ise miyâh veya emvâh şeklindedir.²⁴ Kur'an-ı Kerim'de elli dokuz yerde 'mâe' (su) kelimesi yer almıştır. Bunlardan otuz tanesinde 'gökten yeryüzüne inen yağmur',²⁵ yirmi dokuz tanesinde de 'gökten bir su indirdi' şeklinde kalıp bir ifade ile yer almıştır. Yine aynı anlamda olmak üzere, bu kullanım biçimlerinin dışında iki yerde de 'inzal' fiili olmaksızın kullanılmıştır (el-Kamer 54/11; el-Abese 80/25). Bunların hepsinde yağmurun gökten indirilip yeryüzünü canlandırdığına ve rahmet olduğuna vurgu yapılmıştır.²⁶

²⁰ bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "gys", 2/175; Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtil İbn Süleyman*, 4/243.

²¹ bk. Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Huseynî ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kâmûs*, thk. Hey'et (by: Dâru'l-Hidaye, ts), "gys", 5/317.

²² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "gys", 2/175.

²³ "Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır." Lokman 31/34. "O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye layık olandır." Şûra 42/28. "Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir (yazın yağın) yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçıların hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur." el-Hadid 57/20.

²⁴ İsfehani, *el-Müfredât*, 462; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "mae", 23/543.

²⁵ Abdülbaki, *Mu'cemu'l-Müfrehes*, 684.

²⁶ "O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile Allah'a şirk koşmayın." el-Bakara 2/22. "Biz, rüzgârları aşılıyıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik. Onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz (yeterli) suyu depolayamazdınız." el-Hicr 15/22. "(O öyle lütüfkâr) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı. İzni doğrultusunda denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için aktı." İbrahim 14/32.

1. 5. Midrar

'Midrar', 'derre' kökünden türetilen yağmur manasında bir kelimedir. Ayrıca akma ve damlama anlamına gelmektedir. Bundan dolayı bol yağmur ve yağmur taşıyan bulutlar için de kullanılmıştır.²⁷ Dolayısıyla sabah-akşam sağanak halinde yağın (konveksiyonel) yağmurlara ad olmuş ve 'midrar' adıyla Kur'an-ı Kerim'de yer almıştır.²⁸

1. 6. Rac'

'Rac' kelimesi, yağmurun isimlerinden birisidir. Bu isim, suyun yeryüzünden buharlaşıp gökyüzüne çıkması ve oradan da tekrar yağmur şeklinde yeryüzüne dönerek devr-i daim etmesinden dolayı verilmiştir.²⁹ 'Rac' kelimesi, yağmur anlamında³⁰ sadece bir ayette yer almıştır.³¹

1. 6. Rahmet

'Rahmet' kelimesi, doğrudan doğruya yağmur anlamına gelmemektedir. Fakat Allah'ın rahmetinin bir eseri olarak insanlar üzerine yağması, yağmurun isimleri arasında yer almasına sebep olmuştur.³² Yine bu kelime, bazen sadece incelik, bazen de 'Allah falancaya yardım etsin' derken ihsan anlamında kullanılmıştır.³³ 'Rahmet' kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de yumuşak davranma (Âl-i İmran 3/159), (azaptan kurtaran) lütuf ve rahmet (en-Nisa 4/83), şeytandan rahmetiyle korunma (el-A'raf 7/72), sıkıntıdan

²⁷ bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "dr", 4/279; Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kâmûs*, "derre", 11/281; İbrahim Mustafa *el-Mu'cemü'l-Vasît*, 279; Haseneyn Muhammed Mahlûf, *Kelimâtü'l-Kur'ân Tefsîr ve Beyân* (Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2007), 71.

²⁸ "Daha önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları onlara verdiğimizizi ve üzerlerine gökten sağanak hâlinde bol bol yağmur indirip, (evlerinin) altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık." el-Enam 6/6. "Ey milletim! Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin ki, göğü üzerinize sağanak (hâlinde yağmur) olarak göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın." Hud 11/52. "(Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın." Nuh 81/11.

²⁹ İsfahanî, *el-Müfredât*, 195; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "rca" 8/114; Mahlûf, *Kelimâtü'l-Kur'ân Tefsîr ve Beyân*, 385; Ali el-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr*, 4/430; Beydâvî, *Envaru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 5/304.

³⁰ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtili'bni Süleyman*, 4/660.

³¹ "(Yağmura) dönüş sahipliği yapan göğe yemin ederim ki, ..." et-Tarık 86/11.

³² bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "rhm", 12/231-232.

³³ bk. İsfahanî, *el-Müfredât*, 197-198.

sonra gelen ferahlık (Yûnus 10/21), rahmet olarak vahyetme (Yûnus 10/57), şefkat gösterme (el-İsra 17/24), Hz. Muhammed'in rahmet olarak gönderilmesi (el-Enbiya 21/107) ve affedilmekten ümit kesmeme (ez-Zümer 39/53) gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de rahmetin yağmur anlamında kullanıldığına dair birçok ayet bulunmaktadır.³⁴

1. 7. Rızık

'Rızık' kelimesi, bağış, pay ve kendisiyle beslenen gıda maddesi olan şey anlamında kullanılmıştır. Ayrıca emtia ve yiyecek-ıçeceklerin yanında ilim, makam ve mevkiye de rızık denilmiştir.³⁵ Yine Kur'an-ı Kerim'de de canlıların beslenmesi için gerekli olan yiyecek ve içeceğin oluşmasındaki payından dolayı yağmura da rızık adı verilmiştir. Bu bağlamda ayetlerde yer almıştır.³⁶

1. 8. Sayyib

'Sayyib' kelimesi, 'svb' kökünden türemiştir. Şiddetli ve bolca dökülen yağmur,³⁷ yağmur fırtınası, sağanak yağmur, iri damlalı ilkbahar yağmuru gibi anlamlara gelmektedir.³⁸ Bu kelime, sadece "Bakara" sûresinde yer almaktadır.³⁹

³⁴ "Rüzgârları rahmetinin hemen öncesinde müjdeleyici olarak gönderen Allah'tır. O rüzgârların yağmur yüklenmiş bulutları taşıyıp getirdiğinde, biz onları toprakları ölü olan bir beldeye doğru sürükleyip oraya yağmur olarak indiririz. Sonra da, onunla her çeşitten ürünler ve meyveler çıkarırız." el-A'raf 7/57.

"Rüzgârları rahmetinin önu sıra bir müjdeleyici olarak göndermektedir. Sonrasında gökten tertemiz bir yağmur indiririz." el-Furkan 25/48.

"(Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgârları müjdeciler olarak gönderen mi?" en-Neml 27/63.

"O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye layık olandır." eş-Şûra 42/28.

³⁵ bk. İsfahanî, el-Müfredât, 200.

³⁶ "O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, gökyüzünü de bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı." Bakara 2/22. "Allah gökten suyu indirdi ve onunla size rızık olarak türlü türlü meyveler çıkardı." İbrahim 14/32. "Size ayetlerini gösteren ve gökten size rızık indiren Allah'tır." el-Mü'min 40/13. "Allah'ın gökten indirdiği yağmurda ve ölümünden sonra onunla yeryüzünü diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için ibretler vardır." Casiye 45/5. "(Yağmur sebebiyle elde ettiğiniz) rızığınız da vaat edilen göktedir." ez-Zariyât 51/22.

³⁷ bk. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, "svb", 1/477; İbrahim Mustafa el-Mu'cemü'l-Vasîf, 527; Yesûî, el-Müncid fi'l-İlâm, 439; Ali el-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1/39; Beydavî, Envaru't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vîl, 1/51.

³⁸ bk. İsfahanî, el-Müfredât, 291.

³⁹ "Yahut da onlar, sağanak halindeki bir yağmura (tutulmuş kimselere) benzerler. Ortalık karanlık, gök gürültüsü ve şimşek çakmaktadır. Onlar, ölüm korkusu içinde yıldırımlardan korunmak için parmaklarını kulaklarına tıklarlar. Oysaki Allah, kâfirleri her taraftan kuşatmıştır." el-Bakara 2/19.

1. 9. Semâ

'Semâ' kelimesi, bir şeyin üstünde olan ve onu gölgelendiren şey anlamındadır. Bundan dolayı yüksekte olduğu için evin tavanına ve bulutlara da semâ denilmiştir. Dolayısıyla gökten geldiği için yağmura da semâ ismi verilmiştir.⁴⁰ Bu kelime, Kur'an-ı Kerim'de yüz yirmi defa tekil; yüz doksan defa da çoğul hâli semâvât şekliyle yer almıştır.⁴¹ Bu kelime, bazı ayetlerde yağmur mânâsında kullanılmıştır.⁴²

1. 10. Tall

'Tall' kelimesi, yağmurun en zayıf olanına verilen bir isim olmuştur. Bundan dolayı etkisi çok az olan,⁴³ çok küçük damlalı yağmur, çisenti, hafif nemlenme, çiğ gibi anlamlar için kullanılmıştır.⁴⁴ Hafif çisenti şeklinde yağmur manasına gelen 'tall', sadece bir ayette yer almıştır.⁴⁵

1. 11. Vâbil

'Vâbil' kelimesi, yoğun⁴⁶ ve iri damlalı sağanak halinde yağan yağmur anlamına gelmektedir.⁴⁷ Sağanak yağmur anlamına gelen 'vâbil' kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de üç defa yer almıştır.⁴⁸

⁴⁰ bk. İsfahanî, *el-Müfredât*, 248; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "smv", 14/397.

⁴¹ bk. Abdülbaki, *Mu'cemu'l-Müfehres*, 362-366.

⁴² bk. "Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkânları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helâk ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helâk ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık." *el-En'am* 6/6. "Ey kavmim! Rabbinizden başış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü (n yağmurunu) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin." *Hud* 11/52. "(Rabbinizden mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsın." *Nuh* 71/10-11.

⁴³ bk. İsfahanî, *el-Müfredât*, 309.

⁴⁴ bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "tll", 11/405.

⁴⁵ "Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, üzerine bol yağmur yağıp da iki kat ürün veren bir tepe üzerinde kurulan güzel bir bahçeye benzer. Bol yağmur yağmasa bile bir (çiğ) çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir." *el-Bakara* 2/265.

⁴⁶ Mukâtil b. Süleymân, *Tefsîru Mukâtili'bni Süleyman*, 1/220-221.

⁴⁷ bk. İsfahanî, *el-Müfredât*, 562; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, "vbl", 11/718; Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h. 1407), 1/312-313.

⁴⁸ "Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, sağanak bir yağmur isabet edip de üzerinde azıcık toprak bulunan düz kayayı, çıplak ve pürüzsüz hale getirmesine

1. 12. Vedk

‘Vedk’ kelimesi, hafif veya şiddetli yağın yağmur anlamına gelmektedir.⁴⁹ Bununla birlikte İsfehânî, bulut ve sis yoğunlaşması arasında oluşan su zerreciklerine ve şiddetli sıcaklarda havada görülen nem buharına da ‘vedk’ denildiğini söylemiştir.⁵⁰ Bu bağlamda iki defa ayetlerde yer almıştır.⁵¹

2. Matar Kelimesinin Kullanıldığı Anlam Alanları

Kur’an-ı Kerim’de matar kelimesi, zıt anlamlarda kullanılmıştır.⁵² Bunlardan birisinde gökyüzünden yeryüzüne yağın ve orada canlılığın faal hâle gelmesinde etkin rol oynayan rahmet, diğerinde de helake sebep olan azap ve gazap olarak yer almıştır. Bunların sadece bir tanesi rahmet (yağın), diğer on beş tanesi azap yağdırma şeklinde yer almıştır. Bunların da yedi tanesi fiil, yedi tanesi mastar ve bir tanesi de ‘mumtır’ şeklinde ism-i fail olarak kullanılmıştır.⁵³ Bu kadar kullanım arasında birisi hariç (en-Nisa 4/102), diğerlerinin azap yağdırma için kullanılması, oldukça dikkat çekici bir durumdur.

2. 1. Matar Kelimesinin Yağın Yağdırma Anlamında Kullanılması

‘Matar’ kelimesi, gerek sözlük anlamıyla gerekse ayetlerdeki kullanım şekliyle olsun vücûh yönü ağır basan bir kelime olarak tezahür etmiştir.

benzer. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez. Allah’ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği kuvvetlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, üzerine bol yağın yağın da iki kat ürün veren bir tepe üzerinde kurulan güzel bir bahçeye benzer. Bol yağın yağın bile bir çığ (çisenti) düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir. el-Bakara 2/264-265.

⁴⁹ bk. İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, “vdk”, 10/372; Zebîdî, *Tâcu’l-Arûs min Cevahiri’l-Kâmûs*, “vdk”, 26/452.

⁵⁰ İsfehânî, *el-Müfredât*, 533.

⁵¹ “Görmez misin ki, Allah birtakım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki, bunlar arasından yağın çıkıyor. O, gökteki dağlar (gibi büyük bulutlar)dan dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de uzak tutar.” en-Nur 24/43. “Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder. Nihayet arasından yağınurunu çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağınuru nasip edince, onlar sevinirler.” er-Rum 30/48.

⁵² bk. İsfehânî, *el-Müfredât*, 472.

⁵³ Abdülbaki, *Mu’cemu’l-Müfehres*, 668.

Bundan dolayı Kur'an-ı Kerim'de hem rahmet (yağmur)⁵⁴ hem de azap anlamına gelen kullanım biçimleri yer almıştır.

2. 2. Matar Kelimesinin Azap Yağdırma Anlamında Kullanılması

Daha önce de ifade edildiği gibi matar kelimesinin diğer bir yönünü de azap yağdırma anlamındaki kullanım şekli teşkil etmektedir. Hatta Kur'an-ı Kerim'de onun bu yönüne daha çok yer verilmiş ve bunlar yoluyla haddi aşanlar sert bir şekilde örnekleme metoduyla (el-Enfâl 8/32; Hud 11/82; Hicr 15/74; en-Neml 27/58) çeşitli şekillerde uyarılmıştır.⁵⁵

B- Vücûh ve Nezâir Bağlamında Matar Kelimesinin Kur'an-ı Kerim'deki Anlam Alanı

'Matar' kelimesi, Kur'an-ı Kerim'de vücûh ve nezâir'e verilen örneklerden birisini oluşturmaktadır. Zira o, bir taraftan yeryüzü ve üzerindeki rahmeti (en-Nisa 4/102), diğer bir yönüyle de ibret-i âlem olmak üzere ilahî uyarılara kulak tıkayan kimseler üzerine yağdırılan gazap taşlarını ihtiva etmektedir (el-A'raf 7/84; el-Enfâl 8/32; Hud 11/82; el-Hicr 15/74; el-Furkan 25/40; eş-Şuara 26/173; en-Neml 27/58; el-Ahkâf 46/24). Bu da Kur'an-ı Kerim'in lafız ve mânâ açısından ne denli bir anlam zenginliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

1. Matar Kelimesinin Yağmur (Rahmet) Yağdırma Anlamında Kullanılması

Yüce Allah, insanoğluna sayılamayacak kadar nimet bahşetmiştir (İbrahim 14/34). Bunlar arasında hiç şüphe yoktur ki hayatın idamesinde büyük bir paya sahip olan yağmur da yer almaktadır. Bundan dolayı o, rahmet olarak nitelendirilmiştir (el-A'raf 7/57; el-Furkan 25/48; en-Neml 27/63; er-

⁵⁴ "Eğer size yağmurdan bir eziyet olur ya da hastalanırsanız, silahlarınızı bırakmanızda siz (bir) günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır." en-Nisa 4/102.

⁵⁵ "Üzerlerine (taş) yağmuru yağdırdık. Bak ki, günahkârların sonu nasıl oldu." el-Araf 7/84. "(Resûlüm!) Andolsun (Mekke'li putperestler), belâ ve felaket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Yoksa onu görmediler mi (ki, ibret almadılar)? Hayır, (görüyorlardı fakat) öldükten sonra tekrar dirilmeyi ummuyorlar." el-Furkan 25/40. "Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki... Uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) yağmuru ne de kötü!" eş-Şuara 26/173. "Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce, bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır!" el-Ahkâf 46/24.

Rum 30/46; eş-Şûra 42/28). Zira onun başta insan olmak üzere, yeryüzü ve üzerindeki varlıklar ile doğrudan ya da dolaylı olarak bir ilişkisi bulunmaktadır.

Yağmur anlamında kullanılan ‘matar’ kelimesinin yer aldığı ayet, savaş esnasında yağın yağmurdan dolayı yerlerin çamur olması hâlinde veya herhangi bir hastalık sebebiyle cephedeki muharip birliklerin, münavebeli bir şekilde namaz kıldıkları zaman silahlarını bırakabileceklerinden bahsetmektedir (en-Nisa 4/102). Bu ayetteki kullanım biçimi, işin vücûh yönünü ilgilendirmektedir. Konu bütünlüğünün sağlanması, lafız ve mânâ uyumdaki ahengin dikkatlere sunulması için yağmur ve onunla ilişkili hususları alt başlıklar şeklinde şöyle ele almak mümkündür:

1. 1. Yağmuru Hazırlayan Unsurlar ve Yağış Biçimleri

Yağmur oluşup yağıncaya kadar bir dizi aşamadan geçmektedir. Bunlar arasında güneşten buharlaşmaya, rüzgârlarla taşınan bulutların aşılmasından yağmur zerreciklerinin oluşup yer çekim kanununa aykırı bir şekilde rahmet olarak yağmasına kadar birçok faktöre rol düşmektedir. Bundan dolayı Kur’an-ı Kerim’de yağmur içerikli ayetlerin birçoğunda tefekküre davet edilmekte olup (es-Secde 32/27; ez-Zâriyât 51/1-2) rüzgâr ve bulutların, yağmuru hazırlayan unsurlar arasında mühim bir yer tuttuğuna dikkat çekilmektedir (er-Rûm 30/48; el-Hicr 15/22). Böylece yağmurun, sadece buharlaşan suyun atmosferde geçirdiği aşamalardan ibaret olmadığı vurgulanmış olmaktadır.⁵⁶ Ayrıca söz konusu merhalelere, şöyle temas edilmektedir:

“Allah, (önce) rüzgârları gönderir ve (daha sonra) onlarda bulutları (buldukları yerden) kaldırır. Derken, onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder.

⁵⁶ “Allah, (önce) rüzgârları gönderir ve (daha sonra) onlarda bulutları (buldukları yerden) kaldırır. Derken, onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder. Nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah yağmuru dilediği kullarına nasip edince, onlar da sevinirler.” er-Rum 30/48. “Görmez misin ki, Allah birtakım bulutları (atmosfere çıkarıp) sürüyor ve sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte, bunlar arasından yağmurun çıktığını görürsün. O, gökten, (dağlar büyüklüğünde) bulutlardan dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de onu uzak tutar. Şimşeginin parıltısı da neredeyse gözleri kamaştırıp götürüverecektir.” en-Nur 24/43. Eğer ayetlerde yer aldığı gibi bir rahmet vesilesi olmasaydı, o zaman şu sorulara ikna edici cevap verilemeyecekti: a- Isının, atmosferin üst katmanlarında 40-60 derecelerde olduğu ve hiç düşmediği sıcak ülkelerde, yağmur kristalleşme sürecini ve oluşumunu nasıl tamamlayıp yağacaktır? b- Sibiryaya gibi eksi 60 derecelerdeki bir atmosferde, yağmur bulutu nasıl oluşacaktı? Şayet olsaydı, o zaman yeryüzüne bir buz bloğu hâlinde düşmesi nasıl engellenecekti? c- Sıfır derece civarındaki bir atmosferde olan bulutlarda neden yağmur meydana gelmemekte ve adeta yağacağı zamana kadar beklemektedir? bk. Halûk Nurbâki, *Kur’an Mucizeleri* (İstanbul: Damla Yayınları, 2005), 84.

parça eder. Nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah yağmurunu dilediği kullarına nasip edince onlar da sevinirler.” (er-Rûm 30/48).

Bu ayette yağmurun meydana geliş serüveninde yer alan üç merhaleden bahsedilmektedir: Bunlardan birincisinde, Allah'ın rüzgârları göndermesi ve buharlaşarak atmosfere yükselen su zerreciklerinden oluşan bulutların aşılacak üzere farklı mekânlara taşınması yer almaktadır. İkincisinde, bulutların ilahî irade doğrultusunda gökyüzünde yayılıp parçalara bölünmesinden ve çöller başta olmak üzere, çeşitli şekillerde havaya karışan tozlar etrafında su zerreciklerinin toplanarak yoğunlaşmalarından ve küçük bulutların bir araya gelerek devasa kümeleri oluşturmalarından ve havada asılı kalan su damlacıklarının yoğunlaşarak yağmurunu meydana getirmesinden bahsedilmektedir. Üçüncüsünde de çekirdek konumunda olan toz zerrecikleri etrafında bir araya gelen yağmurun iyice yoğunlaşarak havadan daha ağır bir konuma gelerek damlalar hâlinde buluttan yeryüzüne düşüşünden söz edilmektedir.

Yağmur ve yağış biçimleri, ilahî kudret ve hikmetin tecellisiyle dolup taşmaktadır. Nitekim yağmur ve kar, fırtınalı havalarda bile birbirine çarpmadan büyük bir intizam ve yüzey gerilimi içinde yere düşüşlerini tamamlamaktadır. Eğer yağış esnasında yüzey gerilimi olmayıp birbirlerine çarpacak olsalardı, dev kütleler oluşturup her şeye büyük bir zarar verecek hâl alacaklardı. Oysaki diğer cisimlerin aksine, hızlarında herhangi bir ivme olmadan sabit bir hızla düşmüşler ve yeryüzünde hiçbir tahribata yol açmamışlardır. Yani yaklaşık olarak saniyede bir metrelik hızla düşerek, eşyanın bağlı bulunduğu yer çekim (düşme) kanununa muhalefet etmiştir.⁵⁷ Böylece yağmur afet olmaktan çıkarılıp rahmete dönüştürülmüştür.

Yağmurun kendisi kadar yağışı ve mevsimlere göre varlıklar ile olan ilişkisi de büyük bir önem arz etmektedir. Zira çiseleme ile sağanak arasındaki fark kadar, ilkbahar ile sonbahar ya da kışın yağın yağmur arasındaki fark bulunmaktadır. Söz gelişi ilkbaharda yağın yağmur bitkilerin canlanmasına (el-Bakara 2/22; el-En'âm 6/6; İbrahim 14/32; el-A'raf 7/57), yazın yağın (Lokman 31/34; el-Hadîd 57/20) meyveye durmalarına, sonbahardaki (el-Hadîd 57/20) durumlarını hızla sonlandırmaları gerektiğine, kışın yağın ise asgari düzeyde canlılıklarını muhafaza etmelerine imkân hazırlamakta ve terkîplerindeki muhteva ile onları harekete geçirmektedir (en-Nahl 16/65; el-

⁵⁷ bk. Yıldız, *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*, 45.

Ankebût 29/63; er-Rum 30/24; el-Kâf 50/9). Haliyle bazen de hasat zamanı yağması ile ürünlerin zararına yol açmaktadır.

1. 2. Yağmurun Bereket ve Hayat Unsuru Olması

Yağmurun öne çıkan hususlarından birisini de yeryüzündeki varlıklara bereket (el-Kâf 50/9-11) ve hayat unsuru olmasıdır (el-Enbiya 21/30). Bundan dolayı onunla hayat bulmakta ve onunla gelişimini sürdürmektedir. Bu da onun rahmet yönünü ortaya koymaktadır. Bu durum, ayetlerde şöyle ifade edilmektedir:

“Görmedin mi Allah’ın gökten indirdiği su ile yeryüzü (nasıl) yemyeşil oluyor? Gerçekten Allah çok lütfkârdır, her şeyden haberdardır.” (el-Hac 22/63).

“(Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? Çünkü biz onunla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirmişizdir. Allah ile beraber başka bir ilâh mı var! Doğrusu onlar sapıklıkta devam eden bir gürühtür.” (en-Neml 27/60).

Yukarıdaki ayetler ve benzerlerinde suyun gökten indirildiğinden (ez-Zümer 39/21) ve bunun yeryüzünün yaratılışından itibaren bu şekilde süregeldiğinden⁵⁸ bahsedilmektedir. Böylece matarın yağmur yönünün, hayatın temel unsurları arasında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu belirtilmekte ve rahmet yönüne dikkat çekilmektedir.

1. 3. Yağmurun Ölçülü Yağması ve Depolanabilmesi

Matar’ın rahmet yönünü ortaya koyan hususlardan birisi de onun ölçülü bir şekilde yağması ve depolanabilir olmasıdır. Bu da varlıklar âlemi ve yürüttükleri faaliyetlerin, ilahî irade ve hikmetinin muktezası olarak bir plan ve uyum içinde seyretmelerinden ileri gelmektedir. Bundan dolayı her şey, bu işleyişin içinde yer almakta ve özüne konan programdan sapmamaktadır.⁵⁹ Bu planlı ve programlı işleyiş (er-Rad 13/8; el-Hicr 15/21; el-Kamer 54/49), insan eliyle hasara uğratılmasın diye de sıkı sıkıya tembihlenmiştir.⁶⁰

⁵⁸ bk. Yıldız, *Kur’an-ı Kerim’de Yağmur*, 30.

⁵⁹ *“Allah göğü yükseltti ve (evrene) mizanı (tabii dengeyi) koydu. Sakın mizanı bozmayın. Ölçüyü itina ile gözetin ve mizanı hasara uğratmayın.”* Rahman 55/7-9; bk. Şemsettin Işık, “Rahman Sûresi 7-9. Ayetlere Dair Bağlamsal Çerçeve Bir Meal Çalışması”, *Ekev Akademi Dergisi* 18 /58 (kış 2014), 157-169.

⁶⁰ Rahman 55/7-9; Bk. Işık, “Rahman Sûresi 7-9. Ayetlere Dair Bağlamsal Çerçeve Bir Meal Çalışması”, 157-169.

Yağmurun yağmasındaki ölçü ve yeryüzünde depolanması da aynı minval üzere işlemektedir. Nitekim bu husus, ayetlerde şöyle yer almıştır:

“Gökten bir ölçüye göre suyu indiren Allah'tır. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz.” (ez-Zuhuruf 43/11).

“Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.” (el-Mü'minûn 23/18).

“Gökten bir su indirdik ve onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz o suyu depolayamazdınız.” (el-Hicr 15/22).

Hız. Nuh'un tufanı da dâhil olmak üzere (el-Kamer 54/12), burada yağmurun belirlenen bir ölçüye göre yağdığı ve bunun ilahî bir lütuf olarak yeryüzünün belirli bir katmanında tutulup daha aşağılara gitmesine engel olduğu belirtilmektedir. Böylece yeryüzü ve üzerinde yer alan varlıklar, yağmur ve sudan mahrum kalmamaktadır. Nitekim yağmur sularının bir kısmı buharlaşarak geriye dönerken, bir kısmı da sızarak belli bir tabakada depolanıp yeraltı sularını meydana getirmektedir. Bunun ne büyük bir nimet olduğu, “suyunuz (aşağı katmanlara) çekilirse söyleyin bakalım, size kim bir akarsu getirebilir” (el-Mülk 67/30) şeklinde buyrulmak suretiyle beyan edilmektedir.

1. 4. Yağmurun Vahiy ve Haşir ile Misallendirilmesi

Kur'an-ı Kerim'de farklı meseller anlatılmaktadır. Bunlar arasında yağmur konulu olanlar da önemli bir yer tutmaktadır. Burada da aynen diğerlerinde olduğu gibi birçok konu, yağmur meselleriyle takdim edilmektedir. Zira yağmur, insanların yakinen bildiği, her zaman gördüğü ve yaşadığı bir olaydır. Bundan dolayı onunla verilecek bir mesaj, daha rahat içselleştirilip zihinlerde daha kolay yer tutacaktır.⁶¹ Bundan dolayı yapılan beyanın daha iyi anlaşılması için ayetlerde afakî ve enfüsî tasvirler kullanılmıştır. Bu sayede hem göze hem kulağa hem de his ve gönüllere hitap edilmesi için çeşitli anlatım biçimleri ve edebi sanatlar kullanılmıştır. Nitekim *“andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik”* (ez-Zümer 39/27) buyrulmuştur. Bu bağlamda verilmek istenen mesaj, şu ayette adeta tablolaştırılarak gözler önüne serilmiştir:

“Allah, gökten bir su indirdiğinde, vadiler kendi hacimlerine göre sel olup akar. Sel de sular üzerinde kabaran köpüğü alıp götürür. İnsanların

⁶¹ bk. Yıldız, *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*, 139.

ziynet eşyası veya bazı şeyler yapmak için ateşte erittikleri madenlerde de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile batılı, böyle temsîlî bir şekilde anlatmaktadır. Köpük yok olup gider. İnsanlara fayda veren kısım ise, dipte çöker kalır. İşte Allah böyle misaller vermektedir.” (er-Rad 13/17).

Yüce Allah, bu ayette hak ve hak ehlini gökten inen yağmura; batıl ve batıl ehlini de su yüzündeki köpüğe benzetmiştir. Yağan yağmurun, taban ve yüzey sularını sürekli besleyerek yeryüzündeki varlıkların hayat bulmasını temin ettiği gibi gelen hak da ölen kalplerin dirilmesini ve pörsümüş vicdanların merhamete bürünmesini sağlamıştır. Batıl ise selin yüzündeki köpük gibi olup faydadan hâli olmuştur. Ayrıca inananlar, ateşte eritilen altın, gümüş ve bakır gibi maden eriyiklerine; batıl ehli de maden eriyiğindeki işe yaramayan tortu ve köpüğe teşbih edilmiştir.⁶² Yine şu ayette de vahiy karşısında takınılan tavrın akıbetinden bahsedilmektedir:

“Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılıp biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz. Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor.” (Yunus 10/24-25).

Kur’an-ı Kerim, ahiret hayatı başta olmak üzere, (el-Bakara 2/264) münafığın içinde bulunduğu buhranlı durumunu (el-Bakara 2/19), hak bâtıl ayırımını (er-Rad 13/17), dünya hayatının geçiciliğini (Yunus 10/24-25), Allah rızası için mallarını harcayanların halini (el-Bakara 2/265), gösteriş için yapılan harcamaların fayda sağlamayacağını (el-Bakara 2/264) yağmur üzerinden verilen meseller yoluyla somutlaştırılarak vermektedir. Böylelikle herkesin anlayabileceği veciz ve zengin çağrışımlar eşliğinde hedef kitleye sunulmuş olmaktadır.⁶³

2. Matar Kelimesinin Azap Yağdırma Anlamında Kullanılması

Kur’an-ı Kerim’de ilahî çağrılara aldırış etmeyip nankörlükte yarışan geçmiş toplumların helak edildiklerinden ve akıbetlerinin de kasırga, yere batırma ve gökten taş yağdırma gibi biçimlerle noktalanmış olduğundan muhtasar bir şekilde bahsedilmektedir (el-Hakka 69/6-7; el-Kasas 28/81; el-

⁶² bk. Ali Özek vd., *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 250.

⁶³ bk. Yıldız, *Kur’an-ı Kerim’de Yağmur*, 139.

Enfâl 8/32; Hud 11/82). İşte 'matar' kelimesinin azap yağdırma anlamında kullanılan yönü de bunlar arasında yer almaktadır. Böylelikle geçmiş milletlerin başına gelen hadiselerden ibret alınıp benzer davranışlardan kaçınılması öğütlenmektedir.

2. 1. Matar Azabına Yol Açan Hususlar

Geçmiş kavimlerin, peygamberleri tarafından yapılan uyarılarına aldırış etmemeleri ve onları istenmeyen kişiler ilan edip memleketlerinden sürgün etmeye kalkışmaları (el-A'raf 7/82; en-Neml 27/56), sonlarını hazırlayan işlerin başında gelmiştir. Yapılan bütün uyarı ve çağrılara rağmen, durumlarını değiştirmemeleri ve ilahî azaba maruz kalacakları uyarılarına aldırış etmemeleri, 'matar' azabı ile karşılaşp üstlerine gazabın yağdırılmasına neden olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bu azaptan ve buna müstahak olanlardan muhtasar bir şekilde şöyle bahsedilmektedir:

“Hani, (o kâfirler) bir zamanlar Ey Allah'ım! Eğer bu kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır yahut bize elem verici bir azap getir demişlerdi.” (el-Enfâl 8/32).

“Emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçuktan) pişirilip istifi edilmiş taşlar yağdırdık.” (Hud 11/82).

Bu tür hadiseler, her ne kadar bir çeşit cezalandırma olarak görülse de aslında daha sonraki nesillerin aynı hatalara düşmemesi ve benzer musibetlere maruz kalmaması için bir uyarı olmuştur. Böylece bu tür olayların azap görünümlü, rahmet içerikli ilahî bir tasarrufun ürünü olduğu beyan edilmiştir.

2. 2. Matar Azabının Meydana Geliş Şekilleri

İlahî uyarıların cevapsız kalması ve davetçilerinin de çeşitli hakaretlere maruz bırakılmaları, azabın adım adım yaklaştığının bir habercisi olmuştur. Zira Yüce Allah, *“kim hidayet yolunu seçerse bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa kendi zararına sapmış olur; hiçbir günahkâr, başkasının günah yükünü üslenmez; bir peygamber göndermedikçe (kimseye asla) azap edecek değiliz”* (el-İsrâ 17/15) buyurmaktadır. Ayette belirtildiği şekilde kendi sonlarını getirme yarışına girmişlerdir. (eş-Şura 42/30).

‘Matar’ azabı, ya özel bir surette balçıktan pişirilen taşların yağdırılması ya aşırı derecede yağmurun yağıp her şeyi yok etmesi şeklinde zuhur etmiştir. Bu durum, ayetlerde şöyle yer almıştır:

“Böylece ülkelerinin altını üstüne getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.” (el-Hicr 15/74).

“Onların üzerlerine müthiş bir yağmur indirdik. Bu sebeple uyarılanların (ama buna aldırmayanların) yağmuru ne kötü olmuştur.” (en-Neml 27/58).

Yine Hz. Nuh’un tufanı da *“hemen nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık; yeryüzünden de kaynaklar fışkırttık ve (her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti”* (el-Kamer 54/11-12) buyrulmak suretiyle ayetlerde haber verildiği gibi yer ve gökyüzünün suyunun birleşmesiyle olmuştur. Uyarılara aldırış etmeyen Sebe’ kavmi de her şeyi yıkıp yok eden Arim seli ile helak olup büyük göçlere maruz kalmıştır (es-Sebe 34/16-17). Böylece ilahî azaba ve gazaba maruz kalanların cezası, ab-ı hayat olan suyun, mahv-ı hayata dönüşmesiyle vücut bulmuştur.

2. 3. Matar Azabının İbret Kılınması

Kur’an-ı Kerim’in büyük bir bölümü, geçmiş kavimlerden bahsetmektedir. Bunlar arasında kendilerine gönderilen elçileri yalanlamaları ve onlara düşmanca davranmaları (Yunus 10/13), sürdürme geldikleri tavırların başında yer almıştır. Bu kötü hasletlerden vazgeçmemeleri ve tevhit akidesine uygun bir şekilde yaşamaya rıza göstermemeleri, müstahak oldukları şekilde tecziye edilmelerine ve ibret-i âlem olarak bütün dünyaya takdim edilmelerine neden olmuştur (el-A’raf 7/96). Bu durum, ayetlerde şöyle açıklanmıştır:

“Eğer, o memleketlerin halkları iman etseler ve Allah’a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereketler (in kapılarını) açardık. Fakat onlar yalanladılar, biz de kendilerini işledikleri günahlarından dolayı yakalayiverdik.” (el-A’raf 7/96).

“Şüphesiz Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez fakat insanlar, kendilerine zulmeder.” (Yunus 10/44).

“Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. (Kulun yaptığı iş, eğer bir kötülük ise onun cezasını adaletle verir.) İyilik olursa onu katlar (kat kat arttırır), kendinden de büyük mükâfat verir. (Yapılan) çok küçük bir iyilik de olsa sevabını kat kat arttırır ve katından büyük bir mükâfat verir.” (en-Nisa 4/40).

Yukarıdaki ayetlerde belirtildiği veçhile rahmet boyutlarını aşan sel ve felakete neden olan yağmur ile pişirilmiş balçıktan teşekkül eden taş yağmurlarıyla vuku bulan hadiseler, ibretamiz olaylar kılınmıştır. Bütün bunlar, gece ile gündüz gibi gazap ve rahmet sarmalı olarak tezahür eden olaylar manzumesini oluşturmuştur.

SONUÇ

Yüce Allah, son Peygamberin diliyle ilk muhatapları başta olmak üzere, bütün insanlara Arapça olarak hitap etmiştir. Dolayısıyla bu dil malzemesini her türlü iyileştirme ve geliştirmeye tâbi tutup onu zirveye taşımıştır. Bu esnada ona beyanda rahatlık, idrakte kolaylık sağlamak için harften kelimeye, ayetten sûreye varıncaya kadar lafız ve mânâ uyumu konusunda azami derecede hususiyetler yüklemiş ve özel bir üslup kazandırmıştır. Bu kapsamda vücûh ve nezâir gibi çeşitli ifade biçimlerine de gerektiği kadar yer vermiştir.

Böylece Kur'an-ı Kerim'in ayet ve sûreleri arasındaki lafız ve mânâ münasebeti en üst düzeye çıkarılıp üzerinde hiçbir beşerî müdahalenin yapılmasına imkân bırakmamıştır. Hatta eş anlamlı kelimelerin, birbirinin yerine kullanılması hâlinde bile anlamda daralma ve ahenkte bozulma söz konusu olacak şekilde tanzim edilmiştir. Ele aldığımız 'matar' kelimesi ve anlamdaşlarında da bunu görmek mümkündür. Nitekim söz konusu kelimenin vücûh yönünden ayrı; nezâir yönünün ayrı anlam alanlarına sahip olması ve hiçbirisinin diğerinin yerine kullanılamaması, lafız, mânâ ve ahenk ilişkisinin ne kadar mükemmel olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, her bir kelimenin ne kadar itina ile seçilmiş olduğuna ve bulunduğu yere ne denli bir ahenk kattığına temas etmeye çalışılmıştır.

Kur'an-ı Kerim bu seçiciliği yaparken, muhatabının hissiyatını dikkate almakta ve üslubunu ona göre seçip anlaşılabilir somut olaylar hâlinde vermektedir. Dolayısıyla âlime hitap ettiği kadar, avama da hitap eden cihan şümül bir dil kullanmaktadır. Böylece herkese bilgisi ve kapasitesi oranında nasibini alma hazzı vermektedir. Zira Kur'an-ı Kerim olayları, sahneleri, manzaraları ve kıssaları ele alırken, canlı ve somut olaylar halinde sunmakta ve onlara hayat verip hareketlilik kazandırmaktadır. Olayları sunmaya başladığı andan itibaren, muhataplara kazandırdığı bakış açısıyla onları bahsedilen hadisenin seyircileri hâline dönüştürmektedir. Somutlaştırdığı olayları peş peşe tablolar hâlinde sıralamakta ve muhataplarını tefekküre davet etmektedir. Bu bağlamda dilin bütün imkânları kullanılmakta ve hedef

kitleye nesnel bir bakış açısı eşliğinde hidayetlerine vesile olma amaçlanmış bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Abdülbâki, Muhammed Fuad. *Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l-Kur'ani'l-Kerîm*. İstanbul: el-Mektebetü'l-İslamiyyeh, 1982.

Beydavî, Nâsuriddin Ebu Saîd Abdullah b. Ömer. *Envaru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. Thk. M. Abdurrahman el-Mer'aşî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, h. 1418.

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsîr Usûlü*. Ankara: TDV Yayınları, 1979.

Cevzî, Cemâlüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali. *Zâdü'l-Mesîr fi İlmî't-Tefsîr*. Thk. Abdurrezâk Mehdi. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h.1422.

Dağdeviren, Alican. "Kur'an'ın Fonetik İ'câzı." *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2009/2).

Ferrâ, Ebu Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullah. *Meâni'l-Kur'ân*. Thk. A. Yusuf en-Necatî vdg. Mısır: Dâru'l-Misriyye Li't-Te'lîf ve't-Tercüme, ty.

Işık, Şemsettin. "Rahman Sûresi 7-9. Ayetlere Dair Bağlamsal Çerçeve Bir Meal Çalışması". *Ekev Akademi Dergisi*. 18 /58 (kış 2014).

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1414.

İbrahim Mustafa vdg. *el-Mu'cemü'l-Vasît*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990.

İsfehanî, er-Ragîb. *el-Müfredât fi Garibi'l-Kur'ân*. Thk. M. Halil Aytânî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1998.

Kar'âvî, Süleyman b. Salih. *el-Vucûh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1408.

Çutub, Seyyid. *et-Tasvîru'l-Fennî fi'l-Kur'ân*. Mısır: Dâru's-Şurûk, 2002.

Mahlûf, Haseneyn Muhammed. *Kelimâtü'l-Kur'ân Tefsîr ve Beyân*. Beyrut: Dâru İbni Hazm, 2007.

Mertoğlu, Mehmet Suat. "Vücûh ve Nezâir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. 43/141. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen. *Tefsîru Mukâtili'bnî Süleyman*. Thk. A. Mahmûd Şehâtah. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs, h. 1423.

Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed b. Mahmud. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*. Thk. Yusuf Ali Büdeyvi. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyibi, 1998.

Nurbâki, Halûk. *Kur'an Mucizeleri*. İstanbul: Damla Yayınları, 2005.

Özek, Ali vd.. *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli*. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Râzî, Fahrüddin. *Mefâtihu'l-Gayb (Tefsîr-i Kebîr)*. Beyrut: Dâru ihyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1420.

Türkmen, Sabri. "Arapçada Çok Anlamlılık ve Kur'an-ı Kerim". *Kur'an'ın Nüzûlünün 1400. yılı Armağanı Kur'an -Özel Sayısı-*. Ankara: DİB Yay., (2. Basım), 2012.

Yesûî, el-Ebu Luis Ma'luf. *el-Müncid fi 'İlâm*. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1973.

Yıldız, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim'de Yağmur*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Yücel, Osman. *Kur'an'da Su*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Zebîdî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Huseynî. *Tâcu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kâmûs*. Thk. Hey'et. by: Dâru'l-Hidaye, ts.

Zemahşerî, Ebu'l-Kasim Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, h. 1407.

منطقة معنى كلمة مطر في القرآن الكريم (في سياق الوجوه والنظائر)

ختم الله سبحانه وتعالى دستور الذي يستمره لتصحيح سير الحياة المعطلة على موجب رحمته بمحمد صلى الله عليه وسلم والقرآن الكريم الذي ارسله بلسان نبيه. لذلك تم اختيار اللغة العربية كلغة نداء لجميع الناس وخاصة المخاطبين الأوائل من الوحي وتم التعامل معها. وبهذه الطريقة تم إجراء كل نوع من التطوير والتطور على هذه اللغة التي أصبحت وسيلة للخطاب وتم اكتساب أسلوب جديد وتم توفير سهولة في الإعلان وسهولة فهم الرسالة المحددة. في هذا السياق تم تقديم العلاقة بين الكلمة والمعنى من الحرف إلى الكلمة ومن الآية إلى السورة مع مختلف الفنون الأدبية في وثام كبير للغاية. بنفس الطريقة حدثت أشكال مختلفة من التعبير مثل الوجوه والنظائر كما في مثال كلمة "مطر". وهكذا تم تعظيم العلاقة بين آيات وسور القرآن الكريم ومعناها ومن أجل ذلك لم يكن من الممكن طرح علاقة مماثلة. في الواقع حتى لو تم استخدام الكلمات المترادفة بالتبادل لصار الانكماش بالمعنى وتدهور في الانسجام. تم الهدف في هذه الدراسة إلى كشف معنى كلمة "مطر" ومعاني مرادفاته على أنها تحتوي على حقول معنى مختلفة من حيث الوجوه والنظائر ولا يمكن استخدامها في مكان بعضها البعض بسبب الانسجام في علاقة اللفظ والمعنى. وبهذه الطريقة، يتم التأكيد على مدى دقة اختيار كل كلمة لها ومقدار اللون الذي تضيفه إلى مكانها.

الكلمات المفتاحية: التفسير، الوجوه والنظائر، المطر، الهمة.

